

tendum, tum quia alias prius fecisset **DEUS** embrionem, quam hominem: tum etiam **quia** eadem ratione dici posset successive fuisse dis- positas partes organicas corporis Adæ, et con- sequenter principaliores partes, ut sunt **cor**, cerebrum, et hepar, prius fuissent informatæ anima rationali, quam reliquæ partes, sicut fit in hominis generatione. Hæc autem absurdâ sunt, cum tamen eadem sit de omnibus ratio.

10. Quibus tribui queat successiva formatio.

— *Probatur ex Genes. 2.* — Contraria vero pars, nimirum corpus illud successive organizatum esse, attribui potest auctoribus dicentibus corpus Adami prius fuisse productum, quam anima rationali informatum. Quam docuit Chrysostomus, homilia duodecima et decima tertia in Genesim, et sequitur Abulensis, Genesiseundo, et Castro contra Hæres., verbo *Anima*, hæres 3. Nam hi auctores non intellexerunt corpus Adæ perfecte humanum, id est, cum ultima dispositione ad animam tempore præcessisse informationem animæ: hoc enim contra rationem philosophicam est, et sine ullo fundamento fuisse excoxitatum: intelligunt ergo corpus hominis delineatum, et externa hominis forma compositum, et imperfecte dispositum præcessisse tempore introductionem animæ, ac proinde ab imperfecto ad perfectum successive producendo, tandem ad ultimam dispositionem pervenisse; et sic probatur haec sententia ex illo Genes. 2: *Formavit igitur Deus hominem de limo terræ et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ.* Nam hoc loco sermo est de formatione hominis quoad corpus, ut sentit Augustinus, lib. 13, de Civit., c. 24: *Quia Deus non nisi corpori inspiravit spiraculum ritæ.* At vero corpus illud jam habebat faciem hominis, quando Deus inspiravit in illud: ergo prius fuit homo formatus de limo terræ, et externam formam hominis habuit, quam informaretur anima, ac proinde successive formatum est.

11. Item ratione. — Ratione ostendi hoc potest, quia non potest formari corpus hominis ex terra nisi intercedente aliqua mutatione locali: sed mutatio localis non potest fieri in instanti: ergo nec transitus ille materie existentis sub forma terræ in corpus humanum perfectum potuit fieri in instanti, ac subinde necessaria fuit aliqua successio, in qua corpus hominis formaretur. Major probatur, quia limus terræ erat uniformis in figura raritate, vel densitate: ergo ut ex illo fierent varia membra corporis humani distincta in figuris, situ, condensione, vel raritate, necessarium fuit par-

tes illas secundum locum mutari, ut facile consideranti patebit. Minor autem nota est in Philosophia. Et ideo, si portio illa terræ ex variis locis congreganda fuissest, in aliquo tempore saltem brevi id fieri oporteret: ergo si militer si pars limi densanda fuit ad conficiendum os, verbi gratia, vel caput hominis, in tempore densari debuit, quia licet condensatio non sit proprie motus localis, non tamen fit sine mutatione locali, ac proinde successionem requirit, et sic de cæteris membris: ergo non potuit illud corpus perfecte formari in unico solo instanti.

12. Dubium agitatum utrinque difficilem. — Hoc dubium simile est illi, quod de conceptione corporis Christi Domini tractavi, in 2 t., 3 p., disp. 41, sect. 2, ubi utramque partem esse dixit difficilem. Nam spectando puram rationem philosophicam, videtur facilius dici organizationem illius corporis cum aliqua suc- cessione factam esse, saltem quoad mutationem, per quam omnes, et singulæ partes materiæ in eo situ et loco constitute sunt, in quo in instanti productionis et informationis animæ esse oportebat. At vero considerando tes- timonia, et rationes theologicas, censi, probabilius simpliciter esse, et omnino verum, corpus Christi in uno momento perfecte formatum esse, et immediate ex sanguine Virginis. Ex qua resolutione in praesenti infero, potuisse Deum eodem modo corpus Adæ perfectum in momento, et immediate ex limo formare, quia est eadem ratio. Nam licet corpus Adæ fuerit majus, et perfectæ ætatis et magnitudinis, ut infra dicimus, nihilominus inde non oritur major repugnantia, ut per se notum est. An vero ita factum sit, profecto non est ita certum de corpore Adæ, sicut fuit de corpore Christi; tum quia neque ex aliis principiis fidei ita col- ligitur, nec ex Patrum doctrina æque confir- matur; tum etiam, quia illud non est factum in conceptione Christi sine magno miraculo, ut ibi declaravi, quod miraculum in summo Dei opere, et maxime miraculoso convenien- tissimum fuit: in praesenti autem opere, quod tantum ad productionem hominis in esse naturæ pertinebat, non videtur vel affirmandum, vel exaggerandum miraculum (ut sæpe dixi) cum necessarium non sit. Nam sine dubio potuit Deus per mutationem successivam forma- re corpus illud, ut probat ratio adducta in posteriori sententia. Quæ vero in priori adducuntur, solum probant corpus ultimate et perfecte dispositum non præcessisse tempore animæ creationem. Neque videtur necessarium, ut

transitus a limo terræ ad esse hominis imme- diatus fuerit, et ita Augustinus, lib. 2, de Genes., contr. Manich., cap. 8, utramque ex dictis sententiis sub disjunctione, et ut probabilem ponit; licet in lib. 4, Retraction., c. 40, tandem sententiam de antecessione corporis ad animam præferre videatur.

13. Prior tamen sententia in num. 8, posita magis probatur. — Nihilominus tamen primæ sententiae ut probabiliori adhæreo, assero que corpus illud in instanti fuisse formatum, ita ut ex terra immediate fuerint facta ossa, caro, nervi, et omnia similia, que simul etiam inter se facta, et debite ordinata composita fuerunt. Duxor primo, quia hoc est magis consentaneum verbis illis: *Faciamus hominem, et creavit Deus hominem, et formavit Deus hominem.* In quibus verbis ultimis vel non est necesse intelligere solum corpus, sed totum hominem, sicut intelliguntur priora (nam totus homo dici potest formatus ex limo terræ, quamvis solum ex parte corporis inde fuerit productus) vel licet de solo corpore verba illa intelligantur, non inde colligitur, fuisse corpus illud prius tempore productum, sed ordine tantum naturæ, explicatur enim ibi distincte et per partes quod simpliciter in capite primo dictum fuerat, Deum creasse hominem, id enim fecit, partim corpus ex luto configurando, partim spiraculum vitæ inspirando: utrumque autem simul fieri potuit cum solo ordine naturæ, vel mutuo inter partes illas, in diverso genere causarum: vel certe præcipue ex parte corporis in ordine executionis, licet anima fuerit prior ordine intentionis. Semper tamen si- gnificatur, utrumque factum esse simul du- ratione per indivisibilem, et instantaneum to- tius hominis productionem. Secundo moveor, quia hoc modo credimus produxisse Deum in instanti cætera animalia etiam quoad corporum accidentalem formationem, organiza- tionem et dispositionem, scilicet pisces et vola- tilia ex aqua, et cætera animantia ex terra, quia omnia produxit simplici, et absoluto imperio, ut ex modo loquendi Scripturæ collig- tur: ergo a fortiori de corpore hominis idem dicendum est. Tertio est optima ratio, quia li- cet Deus produixerit hominem, et cætera ani- mantia ex præjacente materia, nihilominus produxit illa altiori modo quam per natura- lem generationem, ac proinde per quemdam secundarium modum creationis, ut in super- ioribus declaravi: et ideo sicut per crea- tionem ex nihilo fiet corpus humanum simul quoad omnia sua membra, et omnem disposi-

tionem, et figurentem eorum: ita non ob- stante præsuppositione materiæ subito creari potuit et debuit. Nam licet ille modus produc- tionis altior sit, et in hoc sensu dici possit supernaturalior, nihilominus est magis ac- commodatus prime productionis substantia- lium rerum a potentissimo auctore suo.

14. Consecrarium ad sententiam proxime probatam non concurrisse Angelos ad forma- tionem prædictam. — Quod si hæc opinio vera est, certius erit Angelos non solum non fuisse cooperatos ad productionem corporis humani, ut humanum est (quod est certissimum, ut dixi) verum etiam neque ad illud corpus for- maudum, vel organizandum. Imo neque ad aliquam terram congregandam ministerium aliquod exhibuisse, quia ex illo limo terræ prout immediate antea in limo jacebat, subito creavit Deus hominem juxta prædictam sen- tentiam. Si autem aliqua successio admittatur in figurentione humani corporis quoad materiæ quantæ densationem, et figurentionem sic qui- dem facilius admitti potest aliquod Angelo- rum ministerium, non vero tale, quod pertin- geret ad perfectionem corporis humani, non tantum ut humanum est, verum etiam, ut animale prius tempore formatum, in aliquo esse minus perfecto, id est, habens carnem, et ossa, etc., nondum tamen apta et proxime disposita ad animam rationalem, sed ad ali- quam minus perfectam, et quasi in via ad illius introductum. Nam hoc etiam non potest tri- bui Angelis, tum quia non est verisimile, hunc ordinem productionis in prima hominis creatione servatum esse; tum etiam quia etiam Angeli neque per se virtutem habent ad effi- ciendum corpus illud animale in statu illo im- perfecto, neque etiam applicando activa pas- sivis illud efficere poterant, quia etiam corpus hominis sub illo statu non fit naturaliter, nisi per virtutem formativam seminis, quæ per solam applicationem extrinsecorum agentium suppleri non potest, sed tantum virtute divina, sicut de animalibus perfectis in superioribus diximus.

15. Quem ad summum concursum habere po- tuerunt. — *Sed de facto nullum ridentur ha- buisse.* — Quapropter ad summum potuerunt Angeli juxta illam sententiam congregare li- mum, et ex eo quasi statu similem humano corpori per localem motum compingere et con- figurare, et in eo statu constituere, in quo sine interventu alicujus novæ mutationis localis, vel condensationis, aut rarefactionis, quæ illam requirat, per subitam alterationem fuerit ini-

instanti corpus illud a solo Deo factum humanum, et per inspirationem animae vivificatum. Qui modus facilior quidem est, licet non necessarius, nec fortasse conveniens, ut dixi. Et similiter illo posito fuit quidem possibile illud angelicum ministerium, tamen hoc etiam incertum est. Unde divus Thomas supra de possibili tantum locutus est, non de facto: imo Augustinus, lib. 9, de Genes. ad litter., c. 15, dixit neminem posse affirmare, quale fuerit, et consequenter neque an fuerit, quia nulla auctoritate, vel sufficienti conjectura id potest affirmari. Unde fortasse etiam juxta hanc sententiam probabilius creditur Angelos nullum prorsus ministerium in hac productione, seu formatione corporis humani habuisse. Quia licet corpus illud pravia aliqua mutatione successiva formatum fuerit: illa tamen cum tanta celeritate, et potentia creatoris facta est, ut nullum locum Angelorum ministerio concesserit, quia vel eorum naturalem virtutem superparat, vel certe supervacaneum erat.

16. *Dubium alterum bipartitum.* — *Responsio ad priorem partem.* — *Posterioris partis responsio remittitur.* — Tandem inquire hic potest de illo corpore, an fuerit creatum cum omni perfectione necessaria, ac debita animae rationali, seu corpori consentaneo tali animae, vel (ut ita dicam) illa digno. Hoc autem dubium tractari potest, vel de perfectione quasi specifica, seu essentiali talis corporis, velde individuali, integrali, seu consummata etiam quoad statum, seu aetatem. In priori sensu non est questionis locus: necessarium enim fuit corpus illud habere hujusmodi specificam perfectionem, non solum quia proprie loquendo hanc perfectionem specificam et essentiale ab anima formaliter recipit, sed etiam quia necessario habere debuit illas dispositiones, et in eo gradu, quem anima ipsa rationalis ad informandum corpus ex vi sue essentiae, et speciei requirit. Nam corpus sic proxime dispositum potest suo modo dici specificum, et connaturale homini ratione sue speciei: et ideo non est dubium, quin corpus Adae hanc perfectionem habuerit ad tale individuum determinatum. Statim vero succedit questionis, cum anima rationalis sit perfectissima omnium formarum, cur corpus etiam humanum non fuerit factum ceteris omnibus excellentius, vel in materia ut coelesti, vel meliori, vel saltem in omnibus proprietatibus corporalibus, magnitudine, viribus, perspicacia sensuum et similibus. Sed haec questionis ad nos non spectat in praesenti, est enim philosophica, et in libris

de anima tractari solet, ideoque uno verbo dicimus, animae datum esse corpus, quod esset ad cognoscendum aptissimum, et ad hoc necessarium fuisse, ut ex tali materia conditum, et tali temperamento esset affectum: ideoque in hac perfectione eminere debuisse, etiamsi in aliis proprietatibus, quae cum hac conjungi non poterant, careret. Ut latius divus Thomas prosequitur, dicta q. 91, art. 3 et 4, et Gregorius Nyssenus, de Hominis opificie, cap. 30, et Lactantius, lib. de Opificie Dei, a cap. 2, et Ambrosius, lib. 6, Exaem., cap. 9, Basilius, homil. 10 et 11, Exaem., et videri etiam potest Galenius, libro 8, de usu partium. De altero vero sensu questionis, scilicet, de individui perfectione in tertio capite commodius dicemus.

CAPUT II.

UTRUM CORPUS EVÆ EX COSTA ADÆ FUERIT PRODUCTUM, ET QUOMODO.

1. *Cajetani opinatio in prima parte hujus capituli.* — Priusquam de aliis circumstantiis hujus creationis dicamus, de formatione corporis primæ mulieris dicere oportet, quia cetera utriusque, viro et foeminae, communia sunt. Creationem igitur Eva in 2 capite Genesis, ita Moyses describit: *Immisit Dominus Deus soporem in Adam, cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, et replevit carnem pro ea, et adficavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem,* etc., per quae verba videtur prior pars questionis definita. Nihilominus tamen Cajetanus super Genesim ausus est negare corpus Eva fuisse revera formatum ex costa Adæ, ideoque verba Scripturae metaphorice interpretatur. Aliosque in ea sententia fuisse refert Molina, tractatu de opere sex dierum, disput. 24, neminem tamen in particulari nominat, neque ego illum reperi, nec Castro, aut Prateolus illum referunt: imo Pereira, l. 4, in Genes., disputat de format. Eva, unum Cajetanum (ait) hanc item movisse. Motus est autem Cajetanus ob difficultates, quae ex tali modo productionis oriuntur. Prima est, quia alias vel corpus Adæ fuisse monstruosum ante formationem Eva, vel post illam mancum permansisset. Consequens autem est absurdum: ergo nullatenus in prima rerum productione admittendum est. Sequela patet, quia vel Adam creatus fuit cum aliqua costa supra numerum corpori humano connaturalem, et ita habuit corpus monstruosum, vel tantum habuit costas

CAP. II. AN CORPUS EVÆ EX COSTA ADÆ FUERIT PRODUCTUM, ETC.

177

debitas corpori humano, et sic ablata una, corpus mancum relictum est.

2. Secunda, quia in costa Adæ non erat sufficiens materia ad integrum Eva corpus formandum: ergo si aliunde alia materia necessaria sumpta est, potius ex re alia formata fuit Eva, quam ex costa Adæ, quia in majori quantitate aliunde sumpta fuit, et consequenter superfluum fuisse, costam ab Adamo auferre solum ad illius materiae complementum, cum facilius multo potuerit tota aliunde sumi. Tertia ratio sit, quae in superioribus saepe tacta est, quia in prima rerum productione non sunt multiplicanda miracula sine necessitate. Non potuit autem mulier illo modo formari, nisi valde miraculose: ergo credendum non est ita factum esse, ut littera Genesis in cortice sonare videtur. Quarto supponit Cajetanus Adamum et Evam prius fuisse simul creatos, aequo primo (ut sic dicam) propter illa verba Genes. 1: *Masculum et foeminam creavit Deus.* Unde infert narrationem de formatione Eva ex costa non posse ad litteram intelligi, quia non potuit Eva bis produci: ergo solum fuit quædam parabola per quam et defectus mulieris comparatione viri, et diminutio roboris ex animo viri ob uxorem significata sunt, cum aliis, quae late prosequitur. Quinto exemplis id confirmat, et imprimis ait, etiam soporem Adæ metaphorice intelligendum esse, et per illum significari defectum virtutis in viro, quando foemina generat. Deinde ponderat, quod ibi præmittitur de animalibus que Deus adduxit coram Adam, ad inquirendum, an in eis inveniret adjutorium simile sibi, quod plane ridiculum esset, si ad litteram intelligeretur. Aliud est de verbis illis, et adducit eam ad Adam. Nam si Eva fuisse ex costa Adæ formata, creata esset illi conjunctissima: ergo non potuisset ad illum adduci: ergo non possunt verba illa ut sonant ad litteram intelligi. Addit etiam aliud, *hoc nunc os ex ossibus meis,* quod per metaphoram exponit de omni muliere, et quod dicatur os de ossibus viri, quia nimis de labore viri in muliere salvatur, et caro de carne, quia in foemina affectus carnis non minuitur. Denique inducit ex capite tertio maledictionem serpentis, quam etiam figurare intelligendum esse putat.

3. *Catholica assertio contra Cajetanum.* — *Probatur prima ex Scriptura.* — Nihilominus sententia catholica est verba illa Scripturae esse ad litteram intelligenda. Ac proinde vere, ac realiter tulisse Deum unam costam Adæ, et ex illa corpus Eva formasse. Probatur primo

III.

ex ipsa narratione Genesis; tum ex illa ratione generali, quod narratio illa est historica, et quod historia non est ad metaphoras traducenda, nisi ubi fuerit manifesta, vel in aliis locis Scriptura ita declarata, vel per Ecclesiam exposita: nihil autem horum in praesenti inventur; tum etiam, quia ex ipso contextu sermonem esse proprium constare potest. Nam in fine capitis primi Moyses brevi compendio narravit Deum creasse hominem masculum et foeminam. Statim vero cap. 2, utriusque corporis productionem distinet, et singulatim declarare volens, prius de viro dicit: *Formavit Deus hominem de lino terræ, postea vero productionem Evæ describit, dicens: Adficavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam in mulierem.* Ergo sicut proprio locutus est, narrando creationem Adæ, ita etiam narrando creationem Evæ. Et comprobatur hic sensus ex aliis Scriptura locis, dicitur enim Tobiae 8: *Tu fecisti Adam de lino terræ, dedistique ei adjutorium Evam,* et clarus Eccl. 17: *Deus creavit de terra hominem, ubi de solo Adam evidenter loquitur, nam subdit inferius: Creavit ex ipso adjutorium simile sibi, ubi ponderanda est particula ex ipso: nihil enim clarus dici poterat.* Nam sicut prius dixerat hominem de terra esse creatum, ita dicit postea foemina ex viro, in hoc distinctionem constitutus inter utriusque productionem. Unde dixit Paulus, 1 ad Cor. 11: *Non vir ex muliere, sed mulier ex viro,* et Actor. 17, dixit idem Paulus: *Fecitque ex uno omne genus hominum, inhabitare super universam faciem terræ.* Unde non minus errat Cajetanus, dicens simul creasse Deum Adam et Evam, alias non fecisset Deus ex uno omne genus humanum, sed ex duobus contra verba Pauli. Imo etiam contra expressam sententiam Sapientiae, cap. 10, ubi de Adam dicitur: *Primus formatus est a Deo Pater orbis terrarum, cum solus esset factus.* Quomodo enim aliquando solus fuit, si semper sociam habuit? Denique Paulus 1, Tim. 2, expresse dicit: *Adam primus formatus est, deinde Eva.*

4. *Probatur secundo ex Patribus, et communis sensu Ecclesie.* — Secundo Patres omnes, et universa Ecclesia usque ad Cajetanum ita Scripturam intellexerunt, ut tanquam rem certam, et catholicam crediderunt Evam ex costa Adæ fuisse formatam. Quod adeo verum credidit Hieronymus, super Epist. ad Philem., ut dixerit, *non posse aliquem in Deum credere, nisi credat vera esse, quæ scripta sunt, quae sic numerat: Adam a Deo plasmatum, Evam ex costa illius, et latere fabricatam, Enoch translatum,*

12